

KŇAZ ALEBO PRÁVNIK?

PRIEST OR LAWYER?

Jana Stráska

Katedra histórie FHV UMB v Banskej Bystrici

2.1.9 slovenské dejiny, 3. ročník, interná forma štúdia

JStraska@zoznam.sk

Školiteľ: **prof. PhDr. Karol Fremal, DrSc. (karol.fremal@umb.sk)**

Kľúčové slová

Budapeštianska univerzita, prevrat v roku 1918, Vojtech Tvrдый, Žilina

Key words

The Budapest University, Coup in 1918, Vojtech Tvrдый, Žilina

Vojtech Tvrдый (1896 – 1963) patrí primárne k významným osobnostiam mesta Žilina, ale viackrát zasiahol do udalostí, resp. stal sa súčasťou udalostí, ktorým je možné pripisovať celoslovenský význam. Začiatok jeho verejnej aktivity spadá do obdobia prvej Československej republiky. V tomto čase patril v meste medzi popredných advokátov a ako člen HSĽS bol politicky činnou osobou. Krátko pred vznikom Slovenského štátu 14. marca 1939 sa stal starostom Žiliny. V tejto funkcii pôsobil až do roku 1945, pričom sa výrazne zaslúžil o rozkvet a výstavbu mesta. Takisto bol poslancom Snemu Slovenskej republiky, kde je jeho pôsobenie spájané predovšetkým s tvorbou protizidovskej legislatívy. Táto skutočnosť však v kontexte iných jeho aktivít pôsobí výrazne kontroverzne. I napriek tomu, že bol popredným funkcionárom HSĽS, zapájal sa i do odbojovej činnosti. Po roku 1945 bol ako poslanec Snemu Slovenskej republiky postavený pred Národný súd a predovšetkým po komunistickom prevrate v roku 1948 bol spolu so svojou rodinou vystavený systematickej perzekúcii a musel opustiť Žilinu.

Nasledujúci príspevok predstavuje časť budúcej dizertačnej práce. Mapuje pomerne krátky úsek života Vojtecha Tvrdeho. Zameriava sa na jeho rodinné zázemie, detstvo, stredoškolské štúdium i vysokoškolské štúdium v Budapešti, ktoré chronologicky spadajú do obdobia Rakúsko-Uhorska. Okrajovo venuje pozornosť národne orientovanému prostrediu Žiliny na začiatku 20. storočia a atmosfére prevratu v roku 1918 v Žiline.

Vojtech Tvrдый sa narodil v Žiline 11. októbra 1896 rodičom Jánovi Tvrdeému (1865 – 1919) a Márii Tvrdej (1872 – 1934), rodenej Karasovej. (1) Rodina Tvrdých, usídlená v Žiline od roku 1529 (2), patrila medzi významné žilinské rody, podobne ako Frátrikovci, Bielekovci, Junekovci, Kohútovci, Geromettovci, Kempní, Milcovci, Rekovci, Karasovci či Kurhajcovci. Okrem toho, že spomínané rody vo významnej miere zasahovali do politického, hospodárskeho, kultúrneho a sociálneho života mesta, boli spravidla medzi sebou i v užšom príbuzenstve. (3)

Rodina Tvrdých sa do konca 19. storočia značne rozvetvila. Konkrétne Ján Tvrдый, otec Vojtecha Tvrdeho, pochádzal z manželstva drevoobchodníka Štefana Tvrdeho a Júlie Szégeňovej, rodenej Janovskej. V čase, keď sa Júlia Szégeňová vydala za Štefana Tvrdeho, bola už vdovou a z prvého manželstva mala päť detí. Po sobáši so Štefanom Tvrdým pribudli do rodiny okrem spomínaného Jána deti Mária, Štefan, Jozef a Júlia. (4) Pravdepodobne najväčší úspech dosiahol Štefan ml. (1863 – 1927), ktorý sa v roku 1923 stal starostom Žiliny. Medzi obyvateľmi mesta bol údajne veľmi obľúbený, zriadil mestskú sporiteľňu, ktorú neskôr prevzala Tatrabanka, a staral sa o výstavbu mesta. Vo funkcii starostu pôsobil až do svojej predčasnej smrti v roku 1927. (5)

Z rodiny Jána Tvrdeho, ktorý pôsobil ako učiteľ na rímsko-katolíckej ľudovej škole v Žiline, a jeho manželky Márie pochádzali okrem najstaršieho Vojtecha ďalšie tri deti – Mária, Júlia a Štefan. Rodina bývala v karasovskom dome na dnešnej Hurbanovej ulici. (6) Dcéry Mária (1898 – 1930) a Júlia (1903 – 1989) sa podľa vzoru otca stali učiteľkami, pôsobili dokonca na tej istej škole. Mária Tvrdá sa vydala za notára Jozefa Čajku. Zomrela veľmi mladá, mesiac po pôrode syna Antona ochorela na týfus, ktorý sa jej stal osudným.

Josef Čajka spolu so synom Antonom žili neskôr v Dvoroch nad Žitavou. Júlia Tvrdá sa vydala za poštového úradníka Františka Adamicu. Bola matkou známeho žilinského lekára MUDr. Žigmunda Adamicu. (7) Najmladší syn Štefan zomrel vo Všeobecnej nemocnici v Prahe 29. mája 1926 ako osemnásťročný. V jeho úmrtnom liste je ako príčina smrti uvedený zhubný nádor – sarkóm. (8)

Na formovanie osobnosti Vojtecha Tvrdeho bezprostredne vplýval vývoj v jeho rodnom meste, ktoré sa na prelome 19. a 20. storočia začalo z provinčného mestečka meniť na významné hospodárske, kultúrne a politické centrum. Práve v tomto období bola Žilina tretím najdynamickejšie sa rozvíjajúcim mestom na Slovensku. Nevyhnutnou podmienkou rozvoja mesta bola kapitalizácia výroby a celkový rozvoj priemyslu. Ten nastal v Žiline vďaka výhodnej polohe po vybudovaní Košicko-bohumínskej železnice v roku 1872. Žilina sa stala dopravným uzlom a jej výhodná poloha umožňovala spojenie s takmer všetkými oblasťami krajiny. Mesto poskytovalo i ďalšie výhody pre vybudovanie rozsiahleho priemyslu. Bol tu dostatok lacnej pracovnej sily, surovín, predovšetkým pre drevospracujúci a textilný priemysel, a napokon dostatok vodných zdrojov. Po liberalizácii uhorských zákonov v roku 1848 sa do mesta prisťahovali židia, ktorí priniesli veľký kapitál a rozvinuli tu obchod a bankovníctvo. Paradoxne, najväčšie finančné zdroje na vybudovanie priemyselných závodov však prišli z iných miest, predovšetkým z Budapešti.

Rozvoj priemyslu, bankovníctva, obchodu a služieb sa prejavil aj na demografickom vývoji. Kým v polovici 19. storočia malo mesto len 2326 obyvateľov, v roku 1900 to bolo už 5633 obyvateľov a počet 10 000 dosiahla Žilina v roku 1911. Zmenilo sa i národnostné a sociálne zloženie obyvateľstva. Do čisto slovenského prostredia prišli obyvatelia z ostatných častí Uhorska, z Čiech a Moravy, Poľska či Talianska a migráciou mesto získalo predovšetkým obchodníkov, štátnych a súkromných úradníkov, právnikov, technickú inteligenciu a železničiarov. (9) Žilina tak postupne nadobudla čiastočne multietnický charakter, spojený s liberálnym ovzduším, ktorý si uchovala ešte aj v období prvej Československej republiky.

I napriek rozsiahlej maďarizácii na prelome 19. a 20. storočia bolo slovenské národné povedomie v meste prítomné a prejavovalo sa v rozličných smeroch. Jeho nositeľmi boli predovšetkým príslušníci inteligencie, remeselníci, obchodníci, kňazi i roľníci. (10) Samotný Vojtech Tvrdý v mimoriadnom čísle časopisu *Nový svet* z roku 1927, venovanom Žiline, ktorého prevažnej časti bol zostavovateľom, hovorí o tejto skutočnosti nasledovne: „So sebedomím môžeme tvrdiť, že Žilina nestratila svoj slovenský ráz ani za času najtuhšej maďarizácie. V meste sa hovorilo vždy slovensky, mešťania pridržovali sa svojim starým zvykom, na radnici pojednávali vždy i po slovensky, a Božie služby odbavovali sa len po slovensky. Meštianske spolky prednášali slovenské divadelné kúsky a v niektorých školách, ako napríklad v škole rímskokatolíckej ľudovej, udržiaval sa jazyk slovenský až do prevratu. V Žiline pôsobilo neobyčajne mnoho slovenských národných a literárnych činiteľov.“ (11)

Proslovensky orientované prostredie Žiliny a jej charakter komunikačného a dopravného strediska vytvárali vhodné podmienky na stretnutia a rokovania slovenských kultúrnych i politických predstaviteľov a nadšencov rôzneho politického presvedčenia. S mestom je úzko spojené postupné konštituovanie a následne i konečný vznik Slovenskej ľudovej strany. Dňa 29. júla 1913 si tu predstavitelia ľudovej strany zvolili výkonný výbor na čele s predsedom Andrejom Hlinkom, podpredsedom Ferkom Skyčákom, tajomníkom Ferdišom Jurigom a pokladníkom Floriánom Tománkom. (12) Tým bolo definitívne dokončené etablovanie novej politickej strany. Žilina nezostala celkom bez významu ani pri rozvoji hnutia, združeného pôvodne okolo časopisu *Hlas*, ktoré bolo jedným z iniciátorov česko-slovenskej spolupráce. Jeho aktívnym členom bol napríklad žilinský lekár Dušan Makovický alebo známy český lekár Ivan Hálek, ktorý v tomto období pôsobil v Čadci. (13)

Podobne ako iné významné žilinské starousadlické rodiny patrila i rodina Tvrdeho medzi národne uvedomelé. I v časoch národnostného útlaku si zachovala svoje slovenské povedomie a vzišlo z nej viacero slovenských národovcov, zakladateľov slovenských národných inštitúcií, vysokých cirkevných hodnostárov a mecénov slovenskej kultúry. (14) Pochádzajú z nej napríklad nitriansky kanonik Juraj Tvrdý – národný buditeľ a zakladateľ Matice slovenskej, jeho brat Štefan Tvrdý – kanonik alebo Peter Tvrdý – lexikograf, jazykovedec a národovec a ďalšie osobnosti.

Proslovenskú orientáciu a neskoršie politické smerovanie Vojtecha Tvrdeho s najväčšou pravdepodobnosťou najviac ovplyvnila atmosféra v jeho najbližšej rodine. Podľa tradície rodiny bol

vychovávaný v katolíckom a národnom duchu. (15) Jeho otec, Ján Tvrдый, bol dlhoročným priateľom Andreja Hlinku. Kvôli svojmu národnému presvedčeniu bol označený za „pansláva“ a vylúčený z vysokoškolského štúdia na filozofickej fakulte. (16)

Ako už bolo spomenuté, pôsobil ako učiteľ na žilinskej rímsko-katolíckej ľudovej škole, kde sa i v časoch najväčšej maďarizácie vyučovala slovenčina. Túto skutočnosť spomína pri inej príležitosti o pár desaťročí neskôr i Vojtech Tvrдый: „Vtedy, keď maďarizácia zahrdúsila takmer všetko ľudové školstvo slovenské, na tejto škole vyučovalo sa slovenčine ako riadnemu predmetu (čítanie, mluvnica, sloh) aj po Aponyiovskom zákone až do prvého prevratu v roku 1918, čo bolo v bývalom Uhorsku zriedkavosťou. Táto škola vychovala a vyškolila všetky predošlé žilinské generácie, najmä starousadlícke.“ (17)

Podľa tvrdenia Vavra Ryšavého patril Ján Tvrдый spolu so svojou dcérou Máriou k tým osobnostiam, ktoré mali na spomínanej skutočnosti priamu zásluhu: „Maďarizácia dostúpila svojho vrcholu a len vďaka našim učiteľom, slovenským národovcom, akými boli učitelia Tvrдый a jeho dcéra Mária, Kropáči, farár Ružička a iní, celá rímsko-katolícka ľudová škola v Žiline neprepadla tiež stopercentne tomuto úsiliu.“ (18) Na inom mieste svojej spomienkovej knihy toto konštatovanie potvrdzuje nasledovne: „Nebola to len mohutná žilinská katolícka fara, na ktorú neustále vyvíjala tlak maďarská administrácia, ale bola to tiež pridružená rímsko-katolícka ľudová škola, ktorá mala vychovávať od základu oddaných maďarských občanov. Treba vysloviť vďaka pedagógom, akými boli Tvrдый, Hancko, Kropači, Schvinger, Maryška Tvrdá, Mihalovič a iní Slováci, ktorí boli nápomocní prelátovi Ružičkovi v zápase, aby slovenský duch celkom nezanikol.“ (19) Je teda viac než pravdepodobné, že takéto rodinné prostredie muselo mladého Vojtecha značne ovplyvniť.

Vojtech Tvrдый navštevoval rímsko-katolícku ľudovú školu v Žiline v rokoch 1902 – 1906. (20) Po ukončení ľudovej školy odišiel do Trenčína, kde v rokoch 1906 – 1911 absolvoval 1. – 5. ročník v kráľovskom katolíckom gymnáziu. Gymnaziálne štúdiá dokončil ako klerik v roku 1914 maturitnou skúškou v Rímsko-katolíckom biskupskom gymnáziu v Nitre po absolvovaní 6. – 8. ročníka. Štúdiom na rímsko-katolíckom gymnáziu bolo priamou prípravou na neskoršie univerzitné štúdium teológie. Podľa maturitného vysvedčenia z 8. júna 1914 bol vynikajúcim študentom. Takmer zo všetkých predmetov dosiahol výborný prospech. Výnimku tvorí iba známka dobrý z nemčiny a prírodopisu. Získal kvalitné jazykové vzdelanie. Učil sa samozrejme maďarčinu, latinčinu, gréčtinu a spomínanú nemčinu. (21)

V roku 1914 bol na základe výborných študijných výsledkov vybraný na štúdium teológie v Ústrednom seminári pri Budapeštianskej univerzite, ktorý v tom období predstavoval elitnú vzdelávaciu inštitúciu. Na štúdium boli z Nitrianskej diecézy každoročne vyberaní iba dvaja seminaristi. (22) Túto skutočnosť opisuje vo svojej memoárovej knihe i P. V. Rovnianek (23), niekdajší študent seminára: „Ústredný seminár je ústav podporovaný všetkými rímsko- a gréckokatolíckymi biskupstvami celého Uhorska a Chorvátska. Z každého biskupstva ročne dvaja najlepší študenti pokračovali v bohosloveckých štúdiách na univerzite v Pešti alebo v Pázmaneu vo Viedni. Tu na univerzite sa končia bohoslovecké štúdiá, po skončení ktorých sa obyčajne skladá doktorát z bohovedy. Takíto študenti, vrátiac sa do svojich biskupstiev, dostávali profesorské miesta a boli prístupnejší napredovaniu než vidiecki.“ (24)

Vojtech Tvrдый odchádza do Budapešti v septembri v roku 1914, krátko po vypuknutí prvej svetovej vojny. Ako všestranne nadaný mladý muž sa rozhodol nevenovať svoju pozornosť výlučne len teológii. Okrem teológie študoval na Budapeštianskej univerzite filozofiu a filológiu. V rámci filológie sa venoval gréčtine, hebrejčine a aramejčine. (25) Takisto sa veľmi intenzívne zaujímal o históriu a výtvarné umenie, čo sa v oveľa väčšej miere prejavilo v neskoršom období. Takýto široký diapazón študijných záujmov svedčí nielen o snahe maximálne využiť možnosti, ktoré mu Budapeštianska univerzita ponúkala, ale i o možných vedeckých ambíciách.

O období Tvrdeho štúdia v Budapešti sa v dostupných prameňoch nenachádza veľa informácií. Toto vákuum nedokáže vyplniť ani torzo zachovanej korešpondencie zo spomínaného obdobia. O pomeroch v seminári, ktoré boli s najväčšou pravdepodobnosťou ovplyvnené prebiehajúcim vojnovým konfliktom, píše napríklad v liste rodičom z 22. októbra 1915:

„Drahí dobrí rodičia! Čo sa týka nášho života, všetko je v poriadku. Učíme sa a modlíme sa (čo som už asi aj predtým písal), to je našou hlavnou náplňou. V núdzi nie sme, všetko dostaneme, čo je

dôležité pre telo a dušu. Strava, čo sa týka hmotnosti, sa zmenšila, čo znamená, že o niečo menej dostaneme, ale my sa nestážujeme. Máme toľko jedla, že sa z neho najeme a viac ani nepotrebujeme. Vďaka Bohu aj môj zdravotný stav je dobrý. Nemám žiadne ťažkosti. Včera zakúrili, a tak na izbách je dobre teplo. Veru predtým v zimnom kabáte som chodil po chodbách a učebniach. Učíme sa viac než dosť. Ale to vydržíme. Na prechádzky chodíme málo, iba dvakrát do týždňa: v utorok a vo štvrtok.“ (26)

V neskoršom období sa vyjadril, že práve v roku 1914 sa stal uvedomelým Slovákom a zapojil sa do slovenského národného hnutia. Bol údajne členom národnostného spolku chorvátsko-rumunsko-slovenského a takisto bol v styku so slovenskými národovcami a činiteľmi. (27) Bohužiaľ, do akej miery toto jeho tvrdenie zodpovedá realite, nie je možné na základe zachovaných prameňov posúdiť. Dá sa však predpokladať, že Ústredný seminár v Budapešti, najmä vďaka pestrému etnickému zloženiu študentov, pri určitej dávke potrebnej opatrnosti poskytoval možnosti pre rozvoj pronárodného cítenia a zmýšľania. V súvislosti s Tvrdeho výpoveďou o tom, že práve v tomto období dochádza u neho k akémusi národnému prebudeniu, vyznieva zaujímavou skutočnosť, že aj korešpondencia s rodičmi prebiehala výlučne v maďarskom jazyku. Tento fakt je však pravdepodobne nevyhnutné hodnotiť v dobovom kontexte. Vojtech Tvrďý patril do generácie, ktorá sa z väčšej časti alebo úplne vzdelávala v maďarských školách. Hoci v bežnej hovorovej komunikácii v rodine pravdepodobne používal slovenčinu, v písomnom prejave bola pre neho prirodzenejšia maďarčina.

I napriek svojmu štúdiu v Budapešti trávil Vojtech Tvrďý pomerne veľa času v rodnej Žiline, kde sa pri každej príležitosti a možnostiach, ktoré poskytovala organizácia školského roka na univerzite, vracal. Žilina ostávala i napriek zúriacej prvej svetovej vojne pokojným mestom. Hoci boli v súvislosti s vojnou vybudované v Žiline kasárne a vďaka tomu, že bola významným železničným uzlom, často cez ňu prechádzali nielen transporty, ale aj vozne s ranenými vojakmi a zajatcami, život obyvateľov mesta sa príliš nezmenil. Situovanie kasární, ktoré spočiatku slúžili ako vojenská nemocnica pre ranených, na periférii, do blízkosti Rajeckej železnice, uchránilo Žilinčanov od priameho kontaktu s vojakmi a militarizovania života v meste. Jedným z výrazných negatív vojnových čias však boli problémy so zásobovaním (28) alebo rôzne obmedzenia. (29)

V roku 1918 dochádza v celoslovenskom kontexte k oživeniu národných politických aktivít a ukončeniu politickej pasivity, deklarovanej v roku 1914. Na prvomájovej manifestácii v Liptovskom Sv. Mikuláši vystúpil Vavro Šrobár s požiadavkou samourčovacieho práva pre Slovákov, pričom sa vyslovil za česko-slovenskú orientáciu. Uvedené vyhlásenie vošlo do dejín pod názvom Mikulášska rezolúcia. V nadväznosti na túto udalosť sa požiadavka rozchodu s Uhorskom a vytvorenia česko-slovenského štátu formulovala i na porade Slovenskej národnej strany 24. mája 1918 v Turčianskom Sv. Martine, kde sa zišli zástupcovia všetkých smerov slovenskej politiky. Slovenská politická reprezentácia sa tak celkom otvorene prihlásila k česko-slovenskej orientácii. Od jari 1918 sa stal očividným i vnútorný rozklad samotného Rakúsko-Uhorska, ktorý sa prejavoval problémami v zásobovaní, mohutnými štrajkami a početnými dezerciami.

Rok 1918 sa stal odhliadnuc od výrazných politických zmien a zmien v slovenskom národnom živote prelomovým i v osobnom živote Vojtecha Tvrdeho. Najmarkantnejším prejavom tejto skutočnosti bolo rozhodnutie zanechať štúdium teológie a odísť zo seminára v podstate v poslednom ročníku štúdia a venovať sa právnickej kariére. (30) Za jeho rozhodnutím stála pravdepodobne súhra viacerých okolností, z ktorých za kľúčovú možno považovať rozvíjajúci sa vzťah s Kamilou Kurhajcovou, jeho neskoršou životnou partnerkou.

Kamila Kurhajcová sa narodila v Žiline 6. decembra 1900 (31), bola teda o štyri roky mladšia ako Vojtech Tvrďý. Pochádzala takisto z vplyvnej žilinskej rodiny. Jej otec Dr. Jozef Kurhajec bol známy žilinský právnik a angažoval sa i v komunálnej politike. V období prvej svetovej vojny bol dokonca členom mestskej rady a pravidelne finančne prispieval na všeobecné zbierky pre chudobných a rodiny narukovaných. (32) Z ekonomického hľadiska patrila teda rodina Kurhajcovcov medzi dobre situované, čo sa o rodine Jána Tvrdeho povedať nedá. Možno dokonca tvrdiť, že rodina trpela hmotnou núdzou, o čom svedčia viaceré vyjadrenia v zachovanej korešpondencii. (33)

Na základe zachovanej korešpondencie možno takisto s istotou tvrdiť, že už na začiatku roku 1918 dochádza medzi Vojtechom Tvrďým a Kamilou Kurhajcovou k rozvinutiu ľúbostného vzťahu. Prvý zachovaný list z 8. novembra 1917, ktorý posielala Kamila Vojtechovi vyznieva pomerne nespoko:

„Milý Béla! Asi si prekvapený, lebo si už nečakal list, ktorý až iba teraz zasielam. Myslím si, že je najvhodnejší čas, keď si pomyslím na tvoju pozornosť z Trenčína a z Budapešti poslaných fotiek a listov, za ktoré ti síce oneskorene, ale ďakujem, a prosím aj o odpustenie. Odteraz sa budem usilovať, aby som to opravila... Ja som bola v povedomí, že sa čoskoro vrátiš domov. Odvodzovala som z toho, že si bol chorý. Ale teraz, keď sa ti zdravotný stav zlepšil, tak tvoja návšteva do Žiliny sa asi neuskutoční, a preto aspoň v písanej podobe sa poďakujem za fotky. Ahoj Béla! Napíš, keď ti to nebude prekážať pri práci, keď už iba ako za znak, že sa nehneváš za moje dlhé mlčanie. Uistujem ťa, že už nebudem mlčanlivá. Pozdravuje Ťa Kamilla.“ (34)

Hoci Kamiline slová pôsobia chladne a rozpačito, zdá sa, že Vojtech Tvrdý sa o jej priazeň usiloval pomerne intenzívne a dlhšiu dobu. Na prelome rokov 1917 a 1918 sa vzťah medzi oboma mladými ľuďmi zintenzívnil. Stalo sa tak s najväčšou pravdepodobnosťou počas pobytu Vojtecha Tvrdého v Žiline počas vianočných sviatkov alebo počas tzv. „uholných“ prázdnin, ktoré spomína v nasledujúcom, bližšie nedatovanom liste (35): „... Keď aj tretí pán predstavený kázal, tak sa mi hlava zatočila. Aj to je zaujímavé, o čom všetci rozprávali – o vážnosti a o svetovej duši. Veľa citovali zo Svätého písma a od Svätého Otca, že som sa pár vecí na svoje nastávajúce skúšky aj naučil. A potom prišli chlapci. Veľmi – veľmi ma čakali... Lebo po uholných prázdninách o všetkých veľa narozprávali – a čo, myslel som si... Ale pozdejšie Ti o všetkom porozprávam, lebo teraz zazvonili na večeru a musíme sa modliť Angelus (iba sa smej Kamka!)...“ (36)

V súvislosti so začínajúcim ľúbostným vzťahom sa prirodzene natíska otázka morálnej dilemy budúceho kňaza a jej riešenie. Zdá sa, že hoci mal svoj vzťah ku Kamile Kurhajcovej po citovej stránke ako-tak vysporiadaný, do určitej miery sa obával reakcií okolia. V spomínanom liste totiž ďalej píše: „... Tvoja fotka je tu u mňa na písacom stole, na hlavnom mieste. Čo robíš teraz okolo večera? Ako si sa zabávala na Jozefa? O čom sa v Žiline rozprávajú ľudia? Idem už spať. Čo myslíš, o ktorom štáte sa mi bude snívať? [...] Jeden chlap sa pýtal: „Bélínó! Koho to je fotka?“ „Mojej sestry,“ – vravel som. „Pozrel sa na mňa a potom odišiel. Ale však [...] Kanika!“ (37). Je celkom prirodzené, že sa vzhľadom na krehkosť a krátke trvanie vzťahu obával potenciálnych konzekvencií, ak by jeho ľúbostný pomer vyplával na povrch. Do určitej miery mal pravdepodobne i strach z negatívneho hodnotenia a nepochopenia okolia. Zároveň možno takmer s určitosťou predpokladať, že v tomto období nebol ešte pevne rozhodnutý zo seminára odísť.

Podobné pocity neistoty a obáv z budúcnosti možno nájsť v liste Kamily Kurhajcovej z 23. marca 1918, v ktorom sa už otvorene vyznáva zo svojich citov:

„Milý Béla!

... A áno, predsa píšem list, ale nepovažujem za dostačujúce, že sa na papieri poďakujem za tvoje listy. Béla, so všetkými písmenami si ma potešil. Aj doteraz som stále čakala poštu, ale teraz ledva vyčkám 11 hodín, tak pomaly ide čas. Uveríš mi, že do 11-tej hodiny kľudne a studenou krvou vyčkám? – Never [...], ani sama by som neverila [...]. Pýtaš sa čo robím? Presne by som nevedela povedať, iba toľko poviem, že taký pestrý život som ešte nemala. Z radosti do smútku a zo smútku do radosti upadá človek, práve vtedy, keď si to ani nemyslí. Skutočne sú také zvláštne tie staré „tetky“! Zvláštne, predtým, keď si ešte bol doma (a ako dobre to bolo), nikdy alebo málokedy som sa stretla aj s jednou z nich. A teraz, ako keby osud bol proti mne, stále a všade ich stretávam. Napríklad včera jedna z nich pred ostatnými sa ma spýtala – samozrejme po slovensky: „Čo robíš celý deň, keď už Belinkó odišiel“ „Keď onedlho príde, tak zase budem mať čo robiť,“ – som odpovedala. Alebo keď som išla po korze, stretla som skupinku mládeže, a vraveli: „Vieš ty vôbec, že Béla už zase odišiel?“ S týmito mi dali na vedomie, že zbytočne čakám. A to stále takto ide, všetci len o tom rozprávajú...“ (38)

V septembri 1918 Vojtech Tvrdý nastúpil do 5. ročníka štúdia teológie. V čase, keď sa Rakúsko-Uhorsko nachádzalo v hlbokkej kríze a žiadalo Dohodové mocnosti o prímerie, riešil pravdepodobne úplne iné problémy. Nevedno, či si vôbec uvedomoval historický význam udalostí, ktoré sa okolo neho v Budapešti odohrávali. List zo 6. októbra 1918 adresovaný Kamile Kurhajcovej je naplnený viditeľnými pocitmi vnútorného napätia, vnútornej rozorvanosti a poznačený neustálym riešením dilemy medzi láskou k žene a kňazstvom:

„Milá Slečna!

Čas je vážny, ale sú slnečné lúče a svetlo slnka, keď to hľadáme v našich srdciach. Takouto láskou ti posielam biely kvet, ktorý práve stadiaľ vyrástol. A taktiež aj perlu, ktorá sa nachádza v našich dušiach. Kde je náš poklad, tak tam je naše srdce... Ver mi, ledva viem vykročiť z tohto svetla a šera, taký protikladný je môj duševný život. Ale so všetkými silami sa snažím, aby som načerpal čím viac energie... A v Žiline? Chodievate ešte na stanicu? Čo by sa stalo, keby som náhle vystúpil z jedného večerného vlaku?

Vidíš Slečna, zase uznávam, že som asi bol násilný. Na to som nemal právo, ešte ani ako na základe priateľstva... Najhorúcejšie pozdravuje Béla.“ (39)

Medzitým dochádza k úplnému rozkladu monarchie a vyhláseniu česko-slovenského štátu. Károlyiho vláda v Maďarsku napriek štátotvorným aktom 28. októbra 1918 v Prahe a 30. októbra 1918 v Martine stále dúfala, že sa jej podarí zabrániť odtrhnutiu Slovenska od bývalého Uhorska a zmarit proces konkrétneho uplatnenia česko-slovenskej štátnej moci na území Slovenska. Takto sa o Slovensko, ktoré sa stalo bojiskom i predmetom diplomatických rokovaní, rozpútal mocenský boj medzi Maďarskom a česko-slovenským štátom. Na nižších stupňoch štátnej správy zavládol zmätok, značná časť maďarských úradníkov opustila svoje miesta, štátna správa sa rútila, zavládol priestor na anarchiu a rabovanie.

Prevatové udalosti v Žiline mali silný ohlas. Podľa nariadenia novej maďarskej Károlyiho vlády sa začali už v prvých dňoch novembra 1918 aj na území Slovenska organizovať miestne maďarské národné gardy a občianske stráže, ktoré mali aspoň čiastočne vyriešiť akútny nedostatok vojenských a žandárskych jednotiek na Slovensku a ochraňovať maďarské úrady, inštitúcie, majetky i zámožné obyvateľstvo pred revoltujúcim ľudom. (40) Po tom, ako bol žilinský zastupiteľský zbor spolu s magistrátom mesta vyzvaný, aby vytvoril maďarskú mestskú národnú gardu a prihlásil sa k ústrednej Maďarskej národnej rade v Budapešti, dochádza v Žiline k otvorenému odporu. Už 2. novembra 1918 sa v dvorane žilinského mestského domu uskutočnilo zhromaždenie meštianstva a robotníctva mesta, ktoré sa jednoznačne uznieslo pripojiť k martinskej Slovenskej národnej rade a k Martinskej deklarácii. Príklad Žiliny potom nasledoval neďaleký Varín, Veľká Bytča, Budatín, Rajec i ďalšie obce v blízkom okolí Žiliny. (41)

Na spomínanom zhromaždení sa vytvoril šestnásťčlenný miestny výbor Slovenskej národnej rady, ktorý prevzal správu mesta. Jeho členovia predstavovali skutočne široké politické spektrum. Stali sa nimi neskorší predstavitelia Slovenskej ľudovej strany, Československej strany ľudovej, Komunistickej strany Československa i agrárnej strany. (42) Za jeho predsedu bol zvolený katolícky kňaz a národovec Tomáš Ružička, podpredsedami sa stali Ján Rek, Alexander Androvič-Várnai, tajomníkom Dr. Eugen Tvrдый a pokladníkom Andrej Bacher. Ďalšími členmi Slovenského miestneho výboru boli Jozef Adamica, Ján Bielek, Dr. Ján Brežný, Dr. Edo Galváne, Anton Hancko, Jozef Junek, Štefan Kada, Jozef Karas st., Dr. Jozef Karas ml. (43), Michal Kempný, Dr. Jozef Kurhajec (44), Matej Murín, Ján Masárs, Ján Peťko, Jozef Rendek, Štefan Tvrдый ml. (45), Štefan Tvrдый st. a Ďuro Židek. (46) Jednou z prvoradých úloh Slovenského miestneho výboru bolo udržanie poriadku v meste. Z tohto dôvodu sa výbor rozhodol založiť v meste národnú gardu. Prvé číslo časopisu Sloboda z 10. novembra 1918, ktorý výbor vydával, obsahuje výzvu k občanom, aby sa v čo najväčšom počte hlásili do „obecnej stráže“. (47) Národná garda, alebo obecná stráž, pracovala pod vedením Dr. Jozefa Karasa. (48)

Samotný Vojtech Tvrдый v spomínanom mimoriadnom čísle časopisu *Nový svet* z roku 1927 opisuje vznik Slovenského miestneho výboru nasledovne: „Náhle došla správa o Martinskej deklarácii, bezodkladne bola utvorená národná rada v Žiline pod predsedníctvom terajšieho p. opáta Tomáša Ružičku. Členmi národnej rady boli tak inteligenti, ako aj jednoduchí robotníci, živnostníci a roľníci. Hrdosťou môžeme tvrdiť, že Žilina bola prvým mestom na Slovensku, v ktorom sa utvorila národná rada a ktoré sa pripojilo k martinskej deklarácii. (49) Radosť obyvateľstva bola neslýchaná a prejav teže najimpozantnejší. V slávnostnom sprievode, od radosti slzami žiariacimi očami, vytýčili občania slovenský prápor na radnicu a na vežu farského chrámu, ktorý tam predtým ešte nikdy neval.“ (50)

Slovenský miestny výbor v Žiline, podobne ako ostatné miestne výbory zakladané v prvej dekáde novembra, vznikol v dôsledku spontánnej iniciatívy obyvateľstva. Silným impulzom na jeho

založenie bolo okrem rozširovania Martinskej deklarácie po Slovensku práve nástojčivé úsilie maďarskej vlády vytvárať na území Slovenska miestne maďarské národné rady. Vznikol bez akéhokoľvek priameho organizačného vplyvu ústrednej Slovenskej národnej rady v Martine, ešte predtým, ako Slovenská národná rada vydala 8. novembra 1918 svoj „Ohlas“ k obyvateľstvu, v ktorom vyzývala Slovákov na zakladanie jej miestnych výborov. (51)

V súvislosti s osobou Vojtecha Tvrdeho sa objavili dohady o jeho členstve v Slovenskom miestnom výbore v Žiline. Dnes môžeme takmer s istotou tvrdiť, že jeho členom nebol. Domnienka o jeho členstve vznikla pravdepodobne v súvislosti s existenciou nedatovanej legitímácie člena Národného výboru slovenského v Žiline (52), ktorá sa nachádza v jeho pozostalosti. Vychádzajúc z analýzy legitímácie je nutné konštatovať, že pochádza až z roku 1938, keď sa v Žiline po vyhlásení autonómie Slovenska takisto vytvoril Slovenský národný výbor. (53) Okrem toho samotný Vojtech Tvrдый nikdy svoje členstvo v Slovenskom miestnom výbore v roku 1918 nespomína a jeho meno v zachovaných dokumentoch z tohto obdobia ani nikde nefiguruje.

Zároveň sa môžeme domnievať, že v čase, keď sa v Žiline tvoril Slovenský miestny výbor, bol Vojtech Tvrдый ešte v Budapešti. Na základe informácií, poskytnutých dcérou Vojtecha Tvrdeho, Annou Máriou Šusterovou, sa Vojtech Tvrдый, hoci nie celkom dobrovoľne, zapojil spolu s Ladislavom Árvayom (54) do činnosti budapeštianskej maďarskej národnej gardy. (55) Tamojšia situácia bola takisto veľmi búrlivá. Prechod moci medzi monarchistickými vládnymi kruhmi a Maďarskou národnou radou vedenou Károlyim neprebehol zďaleka pokojne. Dá sa povedať, že mal vyslovene charakter revolúcie. Ozbromení vojaci v službách Maďarskej národnej rady obsadzovali úrady, stanice, pošty, letecké a telefónne centrály, atď. V meste sa kopali zákopy a pripravovali barikády pre prípad výraznejšieho odporu zo strany opozície. Mesto zachvátili rozsiahle demonštrácie. (56) V tejto situácii sa Maďarská národná rada v snahe zabezpečiť verejný poriadok rozhodla doplniť maďarské národné gardy mladými mužmi z radov študentov.

Strategická poloha Žiliny v dopravnom systéme Slovenska zohrávala svoju významnú úlohu aj z vojenského hľadiska. Po vyhlásení samostatného česko-slovenského štátu jej význam ešte vzrástol spolu s Košicko-bohumínskou dráhou ako dôležitou priamou spojnicou českých krajín so stredným a východným Slovenskom. Uvedomovala si to Praha i Budapešť a zvlášť vojenský predstavitelia na jednej i druhej strane. Boj o ovládnutie Žiliny ako dôležitej dopravnej tepny a železničného uzla bol v politicko-diplomatickom a vojenskom zápase o Slovensko v rokoch 1918 – 1919 nevyhnutný.

Žilinu sa v podstate najskôr bez prekážok podarilo obsadiť 12. novembra 1918 druhému práporu 1. česko-slovenského pešieho pluku (dobrovoľníckeho) pod velením kpt. Jána Kurza, ktorý sa sem presunul z Prahy cez Moravskú Ostravu. Dokonca sa v čase od 13. do 15. novembra 1918 v Žiline nachádzalo aj veliteľstvo generála Jozefa Štiku, vtedajšieho hlavného veliteľa domáceho česko-slovenského vojska na Slovensku. Po podpísaní belehradského prímeria 13. novembra 1918 sa nová maďarská Károlyiho vláda rozhodla zasiahnuť na Slovensku ozbrojenou mocou. V podmienkach prímeria nebolo totiž uvedené, že má opustiť územie Slovenska. Hlavný nápor jej vojska smeroval cez Vrútky na Žilinu. Po krátkych bojoch o Žilinu museli 15. novembra 1918 česko-slovenské jednotky ustúpiť a nasledujúci deň sa sťahli až do Moravskej Ostravy. (57)

Hlavne po tomto novom ozbrojenom zásahu maďarskej vlády maďarské asistenčné jednotky podnikali trestné akcie krvavej odplaty. Aj keď sa miestni Maďari a maďaróni snažili kroky Slovákov zosmiešniť a ironizovať, začal sa medzi nimi šíriť strach a nervozita. V nepokojnej atmosfére dochádzalo k búrlivým incidentom. Karol Medvecký vo svojich memoároch cituje oznámenie Slovenskej národnej rady z 5. decembra 1918, v ktorom je situácia v Žiline a okolí opisovaná ako zvlášť nepokojná: „V Žiline a na okolí sa hrozná veci dejú. Z maďarského pancierového vlaku strieľajú na okoloidúcich mužov a ženy. V turzovskej doline na Kysuciach pustošia, kňazi z Turzovky museli pred nimi utekať na Moravu. Na Vysokej zastrelili tamojšieho predsedu národného výboru, kupca Polánskeho, pred jeho vlastným domom. Rakovského kaplána Kostolného viedli pod bodákmi s rukami na chrbte zviazanými a železným ťažtkom obťažanými Žilinou. V Novej Žiline strieľali do pasažierov a usmrtili Jozefa Hančíka z Rovného a ťažko zranili dve dievčatá idúce do fabriky i chlapca z Rovného.“ (58)

Táto porážka domáceho česko-slovenského vojska sa veľmi ťažko pociťovala nielen v slovenskej, ale aj v českej verejnosti. Znovuzískaniu Žiliny sa pripisovala veľká dôležitosť

z vojenského i politického hľadiska a robili sa náležité prípravy. Napokon o osude Žiliny rozhodol neúspešný výpad maďarskej jednotky v boji pri Zemianskej Kotešovej 5. decembra 1918, v ktorom sa vyznamenala veľkobyččianska Slovenská národná garda pod vedením Róberta Kubiša. (59) Veľká Bytča sa v tomto čase stala akýmsi vysunutým oporným bodom proti očakávanému postupu maďarských jednotiek od Žiliny na Trenčín. Organizovanie dobrovoľníkov v tomto priestore podporovalo aj velenie česko-slovenských vojsk, ktoré plánovalo za ich aktívnej pomoci znovu obsadiť Žilinu. Vzhľadom na to, že sa v Žiline nachádzala veľká presila maďarského vojska, s jej obsadením sa otáľalo. Očakávali sa totiž nové posily z Čiech. V boji pri Zemianskej Kotešovej sa podarilo veľkobyččianskej garde spolu s oddielom českých námorníkov odraziť postup maďarskej jednotky a protiútokom ju zahnať na zmätený ústup. Dohoda o provizórnej demarkačnej čiare, ktorú 6. decembra 1918 uzavrel s maďarským ministrom vojny česko-slovenský vyslanec Milan Hodža v Budapešti, zavŕšila definitívny odchod maďarského vojska zo Žiliny. Následne mesto obsadili bez boja česko-slovenské jednotky. (60)

Po príchode česko-slovenských légií sa vytvorili v Žiline vhodné podmienky pre činnosť Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska na čele s Vavrom Šrobárom, ktoré pôsobilo v meste od 12. decembra 1918 do 3. februára 1919. Určenie pôsobiska ministra do Žiliny bolo motivované viacerými dôvodmi. Najviac zavážila práve skutočnosť, že mesto bolo oslobodené od maďarských vojsk. Významnú úlohu hral i fakt, že mesto je v blízkosti Čiech, a to, že malo skoro ústrednú polohu vo vzťahu k vtedajšiemu stavu oslobodeného územia. Ďalším argumentom bolo, že v tom čase sa obnovila trať medzi Trenčianskymi Teplicami a Žilinou, čím sa vyriešilo i spojenie s Prahou. V neposlednom rade tu iste zohrala úlohu aktívna činnosť slovenských národovcov v prvých novembrových dňoch a to, že v Žiline pôsobilo viacero spolupracovníkov Vavra Šrobára. (61) Príchod ministra s 11 vládnyimi referentmi sa organizoval tajne po „hlasistickej línii“ Šrobárových blízkych žilinských spolupracovníkov. Organizačnými záležitosťami boli poverení Ján Brežný a finančník Andrej Bacher. (62)

Hoci bolo pôsobenie Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline iba provizóriom a nikdy nebolo chápané ako trvalá záležitosť, malo nepochybne svoj význam. Za jeho pôsobenia v Žiline boli položené základy pre konsolidáciu pomerov v krajine, podarilo sa mu vyriešiť, i keď nie úplne, akútne problémy v základných rezortoch verejného života na Slovensku a zriadili sa významné inštitúcie celoslovenského charakteru, ktoré prispievali k zlepšeniu zlej situácie na Slovensku.

V tomto prelomovom období sa do Žiliny definitívne vracia i Vojtech Tvrdý, rozhodnutý nepokračovať v štúdiu teológie. Presný dátum jeho príchodu nepoznáme. Na základe jeho výpovedí o účasti na obnovujúcom zhromaždení Slovenskej ľudovej strany v Žiline 19. decembra 1918 spolu s ostatnými členmi rodiny Tvrdých (63) možno predpokladať, že sa do Žiliny vracia niekedy na prelome novembra a decembra.

Obnovenie činnosti Slovenskej ľudovej strany patrilo medzi výrazné prejavy národného oživenia. Dôležitým impulzom pre túto akciu bola nespokojnosť Andreja Hlinku s pôsobením Vavra Šrobára, ktorý sa obklopil ľuďmi svojej politickej orientácie a bol priamo napojený na pražské vládne centrum. Andrej Hlinka rozposlal teda začiatkom decembra vtedajším predstaviteľom slovenského verejného života pozvánku na zhromaždenie v Žiline. Voľba na Žilinu padla pravdepodobne z toho dôvodu, že v tomto čase mala kredit hlavného mesta Slovenska. Ohlas bol nečakane veľký, takže zhromaždenie sa prenieslo z miestnosti Katolíckeho kruhu do telocvične reálky, ktorá bola účastníkmi tiež preplnená. Pri organizovaní zhromaždenia zohral dôležitú úlohu novovymenovaný riaditeľ reálky, katolícky kňaz Jozef Kačka. Za predsedu „novej“ strany bol zvolený Andrej Hlinka, za podpredsedu Martin Mičura, tajomníkom František Unger a redaktorom tlačového orgánu strany Štefan Mnoheľ. (64)

Ako bolo spomenuté, za rozhodnutím Vojtecha Tvrdého zanechať štúdium teológie stáli pravdepodobne viaceré dôvody. Je možné predpokladať, že rozhodujúcu úlohu zohral lúboštný pomer s Kamilou Kurhajcovou. Sekundárne mohla zapôsobiť i skutočnosť samotného prevratu. Mladá slovenská inteligencia sa dostala do situácie, keď sa mohla slobodne rozhodnúť o svojej budúcnosti a nebola postavená pred voľbu medzi národným cítením na jednej strane a úspešnou kariérou, spojenou s nevyhnutným pomadařčením, na strane druhej. Ostáva zodpovedať otázku, prečo sa

Vojtech Tvrдый rozhodol práve pre právnickú kariéru. Je možné sa domnievať, že v tomto smere mohol zohrať určitú úlohu i vplyv rodiny Kurhajcovej a snaha Vojtecha Tvrđého po ekonomickej stránke vyrovnáť sa rodine svojej budúcej manželky.

Poznámky

- (1) Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej MV SR), Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 25/1939.
- (2) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Dodatok, č. 15.
- (3) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 25/1939.
- (4) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, zbierka fotografií rodiny Tvrđých, nesignované.
- (5) Štefan Tvrдый zomrel v trencianskej nemocnici po operácii slepého čreva na embóliu.
- (6) Dom dodnes stojí medzi v priestore medzi žilinským konzervatóriom a hotelom Dubná skala v blízkosti Kostola sv. Barbory. Vojtech Tvrдый prežil v tomto dome väčšinu svojho života. Opustil ho až v roku 1951, keď bol s rodinou násilne vysťahovaný do Beckova.
- (7) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 19/1934.
- (8) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 436/1926.
- (9) ŠTANSKÝ, P. 1984. Národnostné zloženie Žiliny do roku 1918. In *Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918*. Martin : Osveta, 1984, s. 94.
- (10) ŠTANSKÝ, P. 2008. História Žiliny 1526 – 2008. In: *Mesto Žilina v rokoch 1208 – 2008. Zborník z odbornej konferencie o kultúrnych dejinách Žiliny*. Žilina : Mesto Žilina, Castelan n. o. a Štátny archív Bytča – pobočka Žilina, 2008, s. 30.
- (11) TVRDÝ, V. 1927. Mesto Žilina. In: *Nový svet*. 1927, roč. 2, č. 14/16, s. 17.
- (12) VNUK, F. 2002. Založenie a obnovenie Slovenskej ľudovej strany v Žiline. In: *Žilina v slovenských dejinách. Zborník z vedeckej konferencie k 620. výročiu udelenia výsad pre žilinských Slovákov*. Žilina : Knižné centrum, 2002, s. 77 – 78.
- (13) RYŠAVÝ, V. 1981. *Žilina a Slovenské národné povstanie*. New York : Universum Sokol Publications, 1981, s. 25 – 26.
- (14) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 25/1939.
- (15) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 25/1939.
- (16) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Dodatok, č. 15.
- (17) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 482/1942.
- (18) RYŠAVÝ, V. 1981. *Žilina a Slovenské národné povstanie*, s. 16 – 17.
- (19) RYŠAVÝ, V. 1981. *Žilina a Slovenské národné povstanie*, s. 33.
- (20) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 25/1939.
- (21) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 5/1923.
- (22) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Dodatok, č. 15
- (23) P. V. Rovnianek sa narodil v roku 1867 v Dolnom Hričove. Absolvoval tri ročníky gymnázia v Žiline, jeden ročník v maďarskom Jászberénye a štúdium ukončil maturitou skúškou na gymnázium v Nitre. V roku 1886 vstúpil do Ústredného seminára v Budapešti, odkiaľ bol pre svoje slovenské národné cítenie a prejavy vylúčený. V roku 1888 odchádza do USA a stáva sa popredným predstaviteľom krajanského života. Venoval sa i podnikateľskej činnosti, hoci nie veľmi úspešne. Zomrel v roku 1933 v Hornitos v Californii.
- (24) ROVNIANEK, P. V. 2004. *Zápisky zaživa pochovaného*. Martin : Matica slovenská, 2004, s. 19.
- (25) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 25/1939.
- (26) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 435.
- (27) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 25/1939.
- (28) FRANKL, P. – FRANKL, P. 2009. *Židia v Žiline*. Žilina : EDIS, 2009, s. 50.
- (29) Napríklad akákoľvek návšteva osôb, ktoré nemali na území Žiliny domovské právo, musela byť nahlásená do 24 hodín na políciu.
Oznam policajného kapitána. 1914. In: *Považské noviny*, roč. 2, 25. decembra 1914, č. 47, s. 6.
- (30) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Dodatok, č. 15.
- (31) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 16/1931.

- (32) FRANKL, P. – FRANKL, P. 2009. *Židia v Žiline*. Žilina : EDIS, 2009, s. 44.
- (33) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 435.
- (34) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 433.
- (35) V kontexte ostatných informácií z listu možno predpokladať, že vznikol v druhej polovici marca 1918.
- (36) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 433.
- (37) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 433.
- (38) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 433.
- (39) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 433.
- (40) HRONSKÝ, M. 1998. *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920*. Bratislava : Slovenské literárne centrum, 1998, s. 62.
- (41) HRONSKÝ, M. 2002. Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline. In: *Žilina v slovenských dejinách. Zborník z vedeckej konferencie k 620. výročiu udelenia výsad pre žilinských Slovákov*. Žilina : Knižné centrum, 2002, s. 82.
- (42) ŠTANSKÝ, P. 1994. Žilina a autonomistické úsilie v rokoch 1918 až 1938. In: *Pamätný žilinský 6. október. Zborník referátov z vedeckého seminára 6. októbra 1993 v Žiline pri príležitosti 55. výročia podpísania Žilinskej dohody*. Žilina : Mestský úrad, 1994, s. 56.
- (43) Brat Márie Tvrdej, matky Vojtecha Tvrdeho.
- (44) Budúci svokor Vojtecha Tvrdeho.
- (45) Strýko Vojtecha Tvrdeho.
- (46) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, leták Bratia Slováci!, nesignované.
- (47) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, časopis Sloboda, č. 1, nesignované.
- (48) TVRDÝ, V. 1927. Mesto Žilina. In: *Nový svet*, 1927, s. 18.
- (49) Tento údaj zodpovedá historickej realite. Žilina bola skutočne medzi prvými mestami, ktoré sa prihlásili k Martinskej deklarácii. Skôr došlo iba k vzniku niektorých župných výborov SNR.
- (50) TVRDÝ, V. 1927. Mesto Žilina. In: *Nový svet*, 1927, s. 17 – 18.
- (51) HRONSKÝ, M. 1998. *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920*, s. 73 – 77.
- (52) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 35/s.d.
- (53) LUPTÁK, Ľ. 1939. *Žilina v rúchu samostatného slobodného Slovenska : udalosti v dňoch 6. októbra 1938 – 20. januára 1939*. Bratislava : Slovenská ľudová kníhtlačiareň, 1939, s. 19.
- (54) Ladislav Árvay sa neskôr preslávil ako vynikajúci huslista a hudobný pedagóg. V roku 1927 založil v Žiline Mestskú hudobnú školu, z ktorej sa vytvorilo dnešné konzervatórium. V roku 1918 študoval na konzervatóriu v Budapešti.
- (55) Informácia poskytnutá PhMr. Annou Máriou Šusterovou, dcérou Vojtecha Tvrdeho, bola sprostredkovaná Mgr. Petrom Štanským.
- (56) MEDVECKÝ, K. A. 1930. *Slovenský prevrat*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1930, s. 48 – 49.
- (57) HRONSKÝ, M. 2002. Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline, s. 82.
- (58) MEDVECKÝ, K. A. 1930. *Slovenský prevrat*, s. 72.
- (59) Róbert Kubiš zohral v neskoršom období v živote Vojtecha Tvrdeho významnú úlohu. Krátko po vzniku Československej republiky sa zapojil do politického života a stal sa poslancom za Slovenskú ľudovú stranu (neskôr HSĽS). Oženil sa s Máriou Kurhajcovou, sestrou Kamily Kurhajcovej, čiže s Vojtechom Tvrдыйm boli v pomerne blízkom príbuzenskom pomere. V priebehu Tukovej aféry v roku 1929 sa postavil proti Tukovi a odišiel z politického života. Počas existencie Slovenskej republiky (1939 – 1945) sa zapojil do odbojového hnutia a stal sa vedúcou osobnosťou občianskej zložky odboja. Aktívne sa zapojil do Slovenského národného povstania.
- (60) HRONSKÝ, M. 1976. *Slovensko na rázcestí. Slovenské národné rady a gardy v roku 1918*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1976, s. 259.
- (61) PASTOREK, I. 1970. Pôsobenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline. In: *Vlastivedný zborník Považia X*. Žilina : Osveta, 1970, s. 118.
- (62) ŠROBÁR, V. 1928. *Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920. Sväzok prvý*. Praha : Čin, 1928, s. 373
- (63) MV SR, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrдый – Pozostalosť, č. 25/1939.

(64) VNUK, F. 2002. *Založenie a obnovenie Slovenskej ľudovej strany v Žiline*, 2002, s. 78 – 79.

Literatúra

- BREZÁNY, A. Štefan. 1975. Periodická tlač v Žiline od konca 19. storočia dodnes. In: *Žilina – dejiny a prítomnosť*. Martin : Osveta, 1975, s. 243 – 248.
- HALAJ, Dušan. 1975. Hospodársky rozvoj Žiliny a začiatky robotníckeho hnutia. In: *Žilina – dejiny a prítomnosť*. Martin : Osveta, 1975, s. 97 – 113.
- FRANKL, Peter – FRANKL, Pavel. 2009. *Židia v Žiline*. Žilina : EDIS, 2009. 503 s. ISBN 978-80-554-0022-8
- HRONSKÝ, Marián. 1976. *Slovensko na rázcestí. Slovenské národné rady a gardy v roku 1918*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1976. 281 s.
- HRONSKÝ, Marián. 1998. *Boj o Slovensko a Trianon 1918 – 1920*. Bratislava : Slovenské literárne centrum, 1998. 327 s. ISBN 80-88878-14-4
- HRONSKÝ, Marián. 2002. Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline. In: *Žilina v slovenských dejinách. Zborník z vedeckej konferencie k 620. výročiu udelenia výsad pre žilinských Slovákov*. Žilina : Knižné centrum, 2002, s. 82 – 88. ISBN 80-8064-158-7
- LUPTÁK, Ľudovít. 1939. *Žilina v rúchu samostatného slobodného Slovenska : udalosti v dňoch 6. októbra 1938 – 20. januára 1939*. Bratislava : Slovenská ľudová kníhtlačiareň, 1939. 32 s.
- MEDVECKÝ, Anton Karol. 1930. *Slovenský prevrat*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1930. 365 s.
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrdý – Pozostalosť.
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, fond Dr. Vojtech Tvrdý – Dodatok.
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, zbierka fotografií rodiny Tvrdých.
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Bytči, pobočka Žilina, nesignované dokumenty.
- PASTOREK, Ivan. 1970. Pôsobenie ministra s plnou mocou pre správu Slovenska v Žiline. In: *Vlastivedný zborník Považia X*. Žilina : Osveta, 1970, s. 117 – 126.
- ROVNIANEK, Víťazoslav Peter. 2004. *Zápisky zaživa pochovaného*. Martin : Matica slovenská, 2004. 247 s. ISBN 80-7090-761-4
- RYŠAVÝ, Vavro. 1981. *Žilina a Slovenské národné povstanie*. New York : Universum Sokol Publications, 1981. 175 s.
- SMOLEŇÁKOVÁ-BINKOVÁ, Beata. 1985. Ivan Hálek – šíriteľ osvetu na Slovensku. In: *Vlastivedný zborník Považia XV*. Žilina : Považské múzeum, 1985, s. 167 – 202.
- ŠTANSKÝ, Peter. 1984. Národnostné zloženie Žiliny do roku 1918. In: *Národnostný vývoj miest na Slovensku do roku 1918*. Martin : Osveta, 1984. 280 s.
- ŠTANSKÝ, Peter. 1994. Žilina a autonomistické úsilie v rokoch 1918 až 1938. In: *Pamätný žilinský 6. október. Zborník referátov z vedeckého seminára 6. októbra 1993 v Žiline pri príležitosti 55. výročia podpísania Žilinskej dohody*. Žilina : Mestský úrad, 1994, s. 55 – 67. ISBN 80-967136-6-3
- ŠTANSKÝ, Peter. 2008. História Žiliny 1526 – 2008. In: *Mesto Žilina v rokoch 1208 – 2008. Zborník z odbornej konferencie o kultúrnych dejinách Žiliny*. Žilina : Mesto Žilina, Castelan n.o. a Štátny archív Bytča – pobočka Žilina, 2008, s. 26 – 35. ISBN 978-80-970020-1-5
- ŠROBÁR, Vavro. 1928. *Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920. Sväzok prvý*. Praha : Čin, 1928. 470 s.
- TVRDÝ, Vojtech. 1927. Mesto Žilina. In: *Nový svet*, roč. 2, 1927, č. 14/16, s. 13 – 18.
- VNUK, František. 2002. Založenie a obnovenie Slovenskej ľudovej strany v Žiline. In: *Žilina v slovenských dejinách. Zborník z vedeckej konferencie k 620. výročiu udelenia výsad pre žilinských Slovákov*. Žilina : Knižné centrum, 2002, s. 77 – 81. ISBN 80-8064-158-7

Summary

The study is devoted to the early period of Vojtech Tvrдый's life. It focuses primarily on his family background, childhood and partly also on nationally oriented scene of Žilina in the early 20th century. It's mapping his secondary education and university studies in Budapest, which chronologically belong to the late period of the Austro-Hungarian Empire. It also notes the response coup in 1918 in Žilina.